

KNY-20-00655

GRÓF

HERBERSTEIN JÁNOS TÁDÉ

CS. KIR. KAMARÁS, VAL. B. TITKOS
≡ TANÁCSOS É NAGYMÉLTÓSÁGA ≡

VÉGRENDELETÉNEK

KIVONATA,

A „GRÓF HERBERSTEIN-ILLÉSHÁZY“

NEMES HÖLGYALAPÍTVÁNYI INTÉZ-
≡ MÉNYÉRE VONATKOZÓ PONTOK. ≡

ÍRATOTT POZSONYBAN, 1803. JÚL. 26-ÁN.

BUDAPEST,

M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

1907.

HE

V

A

GRÓF

✓ 166
3

HERBERSTEIN JÁNOS TÁDÉ

CS. KIR. KAMARÁS, VAL. B. TITKOS
≡ TANÁCSOS Ő NAGYMÉLTÓSÁGA ≡

VÉGRENDELETÉNEK

KIVONATA,

A „GRÓF HERBERSTEIN-ILLÉSHÁZY“

NEMES HÖLGYALAPÍTVÁNYI INTÉZ-
≡ MÉNYÉRE VONATKOZÓ PONTOK. ≡

ÍRATOTT POZSONYBAN, 1803. JÚL. 26-ÁN.

BUDAPEST,

M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.

1907.

SL 90/935

KNY-20-00655

E
ral. b.
endje
nemes
(a Co
semis
vona
vány
letes
tesz
ten
ör
ne
el
ö
it
r

Én, gróf Herberstein János Tádé cs. k. kamarás, val. b. titkos tanácsos, jelen végrendeletem alapján, annak rendje és módja szerint alapítványt teszek vagyontalan nemes családból származó hajadonok és özvegyek részére, (a Codicillus 1. pontja szerint teljesen megszüntette, megsemmisítette az özvegyi alapítvány szándékait, így az erre vonatkozó pontokat kihagytam a fordításból) mely alapítványnomnak feltételeit és szabályait magam fogom részletesen megszabni, és ezen alapítványi intézményemet teszem összes vagyonom örököségévé. A végrendeletben és a codicillusban megjelölt világi, mint egyházi örökségek, kegy- és nyugdíjak, hagyományok, ajándékok; nemkülönben cselédek élethossziglani ellátásának ki-elégítése után ezen alapítványi intézményem az általános örökösödés jogába lép, hogyha általam jelen évi, 1803-ban írott, sajátkezűleg meghatározott pontok szerint ezen nemes hölgyalapítványi intézményemet az alapító és adományozó által előírt szabályok akaratom szerint betartják.

1. Halálom után 8 szegénysorsú nemes, vagyontalan, atyai részről árva, nemes szülőktől és nemes nagyszülőktől származó hajadon mint rendes, és ugyanezen feltételekkel bíró két hajadon mint számfeletti beléphet ezen általam alapított „gróf Herberstein-Illesházy“-féle alapítványba, tehát összesen 10 hajadon, és a vég-

rendeletemben meghatározott adományok, kegy- és nyugdíjak stb. kielégítése után fennmaradt jövedelemből haláláig, ha hajadon marad vagyontalan, és az előírt szabályaimnak megfelel, évenként 600 frtot, és a két számfeletti hölgy évi 400 frt fizetést kap. Ezen összeg két részletben lesz nekik kiutalványozva, június és december végén, készpénzben vagy chequeben, hiteles nyugta mellett Pozsonyban vagy Bécsben. Illetékes hatóságok igazolványa kell hozzá, hogy illető életben van és hajadon, más alapítványt nem élvez, ezt a plébánia-hivatalnak kell igazolni; továbbá azt, hogy időközben örökséghez vagy nagyobb jövedelemhez nem jutott, mint az általam meghatározott összeg, a mellyel rendelkezhetik. Tartozik továbbá igazolni erkölcsi viseletét, hogy épületes életmódot folytat, adósságot nem csinál, hogy mindig egyszerűen feketében öltözködik, hogy alapítványom jelvényét, mint a szegénység jelvényét mindig láthatóan viseli. Ezen hármass bizonyítvány nélkül az alapítványi összeg ki nem utalványozható, 24 éven aluli kiskorúaknál szülők is tartoznak a nyugtákat aláírni.

2. Mindenkor 4 valóságos, egy számfeletti, tehát összesen 5 alapítványi hölgy lesz az én vagyontalan *rokonaim* részéről felvéve, kik atyjuk részéről árvák, de úgy szülők, mint nagyszülők nemes családból származnak, és pedig a leszármazási foknak általam megállapított sorrendje szerint. Továbbá 4 valóságos, egy számfeletti, tehát összesen 5 alapítványi hölgy *mindenkor* néhai feleségem Illésházy Julia grófnő *rokonságából*, vagyontalan nemes származású, atyai részről árvák, és szülők, úgyszinte nagyszülők nemességének igazolása mellett, és szinte az általam megállapított leszármazási fok

szerint. Összesen tehát 10 alapítványi hölgy lesz felvéve. Később azonban felemelem a létszámot 12-re, mint azt más pontban kimagyarázni szándékozom, és hogyha halálom után az alapítványi hölgyek nincsenek mind általam kinevezve vagy kijelölve, és nem lenne teljes a létszám, akkor amennyire a vagyon jövedelme engedi, az előírt szám később egészítették ki ajánlás vagyis kinevezés útján a Herberstein gróf és Illésházy grófok legidősebbike által, mint azt később részletesen ki fogom jelölni. Megjegyzem, hogy elég, ha a jelöltek nemes családból származnak, úgy szülőik, mint nagyszülőik nemesek voltak, nem épen szükséges, hogy kizárólag főnemesek vagy lovagcsaládból származzanak, habár egyenlő kvalifikáció mellett első sorban a *főnemes* családból származóknak van előjoguk, aztán a lovag, és végre hogyha ezen magasabb rangúak közt nem találkoznék alkalmas jelölt, akkor jönnek a köznemesek, kiknek azonban be kell bizonyítani szülőik, úgyszinte nagyszülőik nemesi származását, és pedig mikor kapták a nemességet. A római katolikus vallású jelöltek minden más keresztény felekezetnél előnybe részesülnek, hogyha mégis bejutna egy protestáns, evangélikus vagy görög katolikus vallású, köteleznie kell magát azon ájtatosságok helyett, melyek vallásában nincsenek, más mindennapi ájtatosságot, és a „Miatyánkot“ naponta elimádkozni, és másféle jó cselekedeteket gyakorolni.

3. A két számfeletti alapítványi hölgy első üresedésnél rendes alapítványi hölgynek lép elő, és pedig annak fizetésébe is. A Herberstein részről kinevezett hölgy Herberstein helyre, az Illésházy részről kinevezett Illésházy üres helyre, ennél fogva joga van mindegyik

családnak 4 rendes, egy számfeletti helyet adományozni, tehát ezen 5 alapítványi hely mindegyik család tulajdonát képezi. Feltéve, hogy az egyik vagy másik családban nem találkozónék az előírt szabályoknak megfelelő jelölt a rokonságában az üresedésben lévő hely betöltésére, ezen esetben első sorban a másik család rokonságából tartoznak alkalmas jelöltet keresni; erre nézve a családnak két Seniora jöjjön megegyezésre minden alkalommal, és az ajánlásnál az illető Seniornak ki kell jelenteni, milyen rokonsági fokban áll vele a jelölt, hogy a kezelés az én rendeletem és akaratomhoz híven járhasson el, és a két Senior közt a kiegyenlítést közvetítse, vagyis eszközölje, hogy a betöltendő helyeknél egyik család se legyen megrövidítve. Kívánságom és akaratom az, hogy csak azon esetben kerülhet *idegen* jelölt, és nem a rokonságból az alapítványba, ha két családunkból származó rokonágbeli az előírt szabályok szerint egyáltalán *nem találkosnék*. Ezen intézményemben én két családunkat egynek tekintem, ezt pedig azon okból teszem, mert vagyonomat egyedül boldogult jó feleségemnek köszönöm, és mert minden Illésházy rokonom, mindenkor testvéries, legbarátságosabb bánásmódban részesített. Minekfolytán kötelezem alapítványi hölgyeimet arra, hogy mindkét családunk földi jóléte és lelkiüdvösségeért a Mindenhatóhoz gyakran fohászkodjanak. A gróf Fekete rokonság általam, fájdalom, nagyon indokolt oknál fogva *nem* részesül rokoni előnyben.

4. Ha nagyon szegények, két testvér is élvezheti felerészben az alapítványt, de egyszerre, először mint számfeletti, mindegyik 200 frttal, később mint rendes 300 frttal, kettőnek számít egy hely, hogyha egyik

7

férjhez megy vagy meghal, esetleg kilép más okból, az egésznek élvezete a másokra megy át.

5. Az általam, mint alapító által ezen alapítványi intézményemben megnevezett, vagy később pecsétem és aláírással ellátott rendes vagy számfeletti hölgyek, minden további felülvizsgálat nélkül, az általam előírt felvételi feltételek és kívánalmak mellőzésével, még atyjuk életében beléphetnek az alapítványba, a megjelölt sorrend szerint mindjárt halálom után, ha az illetőnek az alapítványon kívül nincs 1500 frtnál több jövedelme, amit élvez; de más alapítványban nem szabad lenni, vagy máshonnét jövedelmet húzni, legalább is arról rögtön le kell mondani, ha az én alapítványomat akarják élvezni.

Az általam ideiglenesen nevezett számfeletti hölgyek is bejuthatnak az üresedésbe jövő helyekre és élvezik a kivételes előnyöket, melyeket 1500 frtban állapítottam meg, amelyiknél ezt külön meghatároztam, különben a két Senior és a kezelőség által kinevezett alapítványi hölgyek mindenben az általam előírt szabály szerint egyenlő elbánásban részesülnek. Határozott akaratom szerint a két Senior által kinevezett és ajánlott alapítványi hölgyek atyai részről legyenek árvák és ezen alapítványi fizetésen felül 600 frtnál több jövedelemmel ne rendelkezzenek, legyen az magánvagyon, vagy más-neműi fizetés vagy járadék. Nem lehetnek továbbá alapítványi hölgyeim más alapítványban, nem élvezhetnek más hasonló elhelyezést, bármilyen szerény legyen is, mivel ezáltal megfosztanának ettől esetleg egy más, szegényebb leányt. Tehát minden alapítványi hölgy, ki alapítványomat élvezi vagy azt megtartani akarja, minden más alapítványi jövedelemről lemondani tartozik. Ha

időközben az illető örökséghez vagy más jövedelemhez jutna, amely meghaladja az általam meghatározott 600 frtot, illetve 400 frtot, ki kell lépnie az én alapítványomból, mert fenti kijelentésemhez képest, ezen intézményemet csak vagyontalanok számára alapítom. Előttem nem mentség az, hogy leányok szüleik életében semmivel sem rendelkeznek, mert a leányok eltartása szüleiknek kötelessége. Olyan leányok, kiknek szülei, vagy atyja halála után általam megjelölt 600 frtnál több jövedelemre van kilátásuk, semmiesetre sem veendők az alapítványba. Mindezeket figyelembe venni és betartani a két Seniort és az alapítványi kezelőséget lelkiismeretében kötelezem.

6. A 13 évet meghaladó leány már beléphet az alapítványba. Legyenek tekintettel a kinevezéseknél a teljesen vagyontalanokra és azokra, kik semmiféle segélyben nem részesülnek, kik atyai és anyai részről árvák; tehát a legszegényebbek, azok, kik legjobban reászorultak, elsősorban figyelembe veendők, azonban tekintettel és elővigyázattal, hogy az általam meghatározott szabályoknak, feltételeknek mindenben megfeleljenek. Nemkülönben a *főnemes* családból származók, a lovagcsaládból származók és minden mások felett, kell azonban, hogy ezek is vagyontalanok legyenek és megfeleljenek az intézményem szabályainak. Annyi mellékjövedelmet élvezhetnek az alapítványi hölgyek, amennyit meghatároztam, más alapítványt azonban nem.

Az eddig mondottak és még mondandók betartására lelkiismeretükben kötelezem a két család seniorát, kiknek az ajánlás és kinevezési jogot adtam, nemkülönben a tekintetes helytartótanácsot, mint *főkezelőjét* és a főtisztelendő pozsonyi társas-káptalant, mint kinevezett

kezelőjét ez alapítványomnak, utóbbiakat az alapítványi hölgyek kinevezésének megerősítése illeti és minden ezen alapítványi intézményemben foglaltaknak legcsekélyebb részletekig terjedő alapos felülvizsgálata. Felhatalmazom mint alapító a társas-káptalant azon joggal, hogy bármily csekély alapra fektetett ajánlási hibánál, kételynél vagy nehézségnél először barátságos elintézészt próbáljon az illető családfőnél; ha nem sikerülne a barátságos kiegyenlítés az én szabályaim szerint, terjessze elő nehézségeit véleményadás végett a helytartó-tanács, mint legfőbb kezelő elé, érvényes döntés céljából. Közöltem a végén az én és az Illésházy gróf leszármazásáról egy kivonatot, amennyire ezt ismerem, a két kezelőség számára tájékoztatásul, hogy ezáltal a rokonsági fokba nyerjen betekintést. Felkérem egyúttal a tekintetes főfelügyelőséget, magát tájékoztatni, kívánságaimat pontosan teljesíteni és azokat *mindenben* követni.

7. Minden alapítványi hölgy, kinek 200 frtnál több jövedelme van, tartozik a postakocsi vagy más, az alapítványi járulék elküldésével járó összeget fedezni, hogyha ezt személyesen vagy hiteles megbízott által nem akarja felvenni, a pozsonyi társas-káptalannál vagy Bécsben. Az alapítványi fizetés első részlete halálom napjától, vagy később egy alapítványi hölgy elhalálózása vagy kilépésétől számítva, azonban csak kinevezése után 6 hónappal kapja az első fizetést.

8. Elsőnek lépjen ezen alapítványomba gróf Deym Antónia mostoha nővérem, jelenleg brünni alapítványi hölgy, mindjárt 600 frt fizetéssel; hogyha ezen alapítványt vagy annak jövedelmét elvesztené, vagy ha az én alapítványomon kívül nem rendelkeznek 900 frt jövedelem-

mel, azon esetben le kell mondania más alapítványról, hogy azt más kaphassa. Az első üresedés őt illeti, akár Herberstein vagy Illésházy részről lenne, de fönnáll a kiegyenlítés a két családfő közt, amit eszközölni a felügyelőség kötelessége, hogy ne legyen egyik vagy másik fél hátralékban.

9. Elsősorban vannak feljogosítva alapítványomat élvezni azok, kik nevünket viselik, azután többi rokonságunk, azonban mindegyiknek a megkívánt feltételekkel kell bírnia és csak egyenlő kvalifikáció mellett lehet a családnevet viselő jelöltnek előnyt adni a rokonsági fok szerint, többi rokonokkal szemben. Csak az itt foglalt és előírt szabályok *hiányában* rokonságunk részéről lehet és szabad *nem* rokont is felvenni atyai részről árva, nemes szülők és nemes nagyszülőktől származó jelöltet ezen alapítványomba, hogyha teljesen megfelel az én előírt szabályaimnak; ha ilyen *nem* jelentkeznék, akkor hozzájuthatnak olyanok is, kiknek csak szülei nemes származásúak.

10. Minden rendes és számfeletti alapítványi hölgy az alapítványba kinevezésével, akár halálom után vagy később, első 3 hónapi fizetése az alapítványi tömegnek jut, azért az első negyedévben egyik sem élvez fizetést, ebből lesznek fedezve: az új jelvények, a nyomtatott ájtatossági könyvecskék beszerezve. A hírlapokban hirdetések vagy hasonló kiadások és ha kitelik, még a hagyaték lebonyolításának költségei és végre a végrendeletben és codicillusban foglalt szándékaim végrehajtása. Ezen fizetési levonás rögtön kezdődik, már az általam kinevezett rendes és számfeletti hölgyeknél és később a két senior által kinevezetteknél. Hasonló levonás áll

fenn elhalálozás vagy egy alapítványi hölgy kilépésénél, azon megjegyzéssel, hogy az első megüresedett helyre a számfeletti alapítvány 400 forint fizetéssel lép elő, rendes alapítványi helyre 600 forinttal, és a levonás az újonnan belépőt illeti, ennek következtében minden alapítványi hölgy csak egyszer életében, a kinevezésnél marad fizetés nélkül, egy negyedévig. Egy rendes vagy számfeletti alapítványi hölgy halála esetén az utolsó negyedévi fizetése, vagy amit haláláig nem vett fel, az alapítványi tömegnek esik vissza; csak különösen igazolt szegénység esetén, ha kevés maradt halála után, ebből 50 forint a temetésre, és 6 szentmisére adományozandó, ebből 3 forint kiosztandó a háziszegények közt. Ezen negyedévi levonás különben jó szándékaim és alkotásaim teljesítésére fordíttassék.

11. A felveendő hajadonok kítűnő erkölcsi viseletűek legyenek, épületes életmódot folytassanak, visszavonultak; erre, amíg alapítványomat élvezik, ennek elvesztésének terhe alatt kötelezve vannak. Nem szabad pazarolni, sem kártyázni, legfeljebb társasjátékban résztvenni, ez jobban megfelel a szegénységnek. Tartoznak, ha csak tehetik, naponta szentmisét hallgatni, vásár- és ünnepnapokon délután, ha lehet, áldásban résztvenni. Nem szabad kivágott ruhát, nyitott karral viselni, vagy más tisztességtelen viseletet; mindig szerényen, egyszerűen, de rendesen és mindenkor feketében öltözködni. Haját nem festeni vagy rövidre nyírni, vagy más hasonló hóbortos hajviseletet hordani. Nem szabad ékszert, gyöngyöt, tollat, virágot vagy más feltűnőt viselni, mint ezt már az első pontban, az egyszerű öltözködéssel megírtam. Színelőadások- vagy álarczos multságban részt-

venni nem szabad, és fehér-piros festéket használni, mert az én felfogásom szerint a festék mindig erkölcs-telen, szemérmetlenség jele és csalás jellegével bír, másnak látszani, mint vagyunk; ennek sok szerencsétlen házasság a következménye, főleg a nemesi osztályban. Egyáltalán nem szabad alapítványi hölgyeimnek ilyen-féle tisztességtelen eszközökhöz folyamodni, sem hasonló divatokat követni. Erkölcsös életmóddal hamarabb eléri a neki szánt szerencsét, lehető egyszerű öltözetrel és viselettel, legalább szemrehányás nélkül, ezen úton elégedettek lesznek és önmagukban boldogok. Az én alapítványomat szerény, vagyontalan, jóerkölcsű visszavonultaknak szántam, nem azoknak, kik tisztességtelen, fölösleges kiadásoknak hódolnak. Biztos vagyok benne, hogy ezen jelen nyilatkozatom és kijelentésemeken sokan meg fognak ütközni, én meggyőződéseim szerint járok el; a szegénység nem szégyen; erény, ajtatosság, visszavonultság és a vallás biztosítja a legtartósabb boldogságot az embernek; ezen elveimet nevetségesnek találhatják a szabadgondolkozók, vallástalanok, főleg a tomboló ifjúság, kiknek gúnyját és megvetését szívesen elviselem.

12. Minden rendes és számfeletti alapítványi hölgyet lelkiismeretében kötelezem arra, hogy boldogult feleségem, gróf Illésházy Juliáért és értem, mint alapítóért, következő ajtatosságokat és imákat pontosan elvégezzék: minden reggel 3 Miatyánkot és 3 Üdvözlégyet elmondani, ugyanannyi „Dicsőség az atyának“ stb. és „Szent, szent, szent“. Aztán a „Hiszekegyet“ és tisztítótűzben szenvedő lelkek letenyéjét, végre a reggeli imát lassan, meggondolva, összeszedetten elimádkozni otthon vagy templomban, az

Üdvözítő előtt térdepelve, értem és boldogult feleségemért, mint azt a „Vezérkönyvben“ megjelöltem, az első laptól a 21-ig. Tartoznak naponta egy „Miatyánkot“ és „Ave Máriát“ naponta mindkét családunk földi jóléte és lelki-üdveért elmondani. Minden pénteken, feleségem halála napján, úgyszinte az én halálom napján, hetenként kétszer szentmisét hallgatni, 7 „Miatyánkot“ és „Ave Máriát“, ugyanannyi „Dicsőség az atyának“ stb. és „Szent, szent, szent“, a tisztító tűzben szenvedő letenyével elmondani, a Kézikönyvben előírt mise-imádsággal és a 37. laptól a 89-ig található töredelmi zsoltárokat ájtatosan elimádkozni. Ha templom helyben nem lenne, ezen imádságokat hetenként kétszer otthon elmondani, úgyszinte a reggeli ájtatosságot otthon elvégezni. Ha én is pénteki napon halnék meg, úgy az értem megjelölt ájtatosságot csütörtökön kell megtartani, és feleségemért pénteken. Ezenkívül köteles minden alapítványi hölgy évenként, április 21-én, mint feleségem halála napján, és ugyancsak évenként az én halálom napján, tehát évenként két szentmisét éretünk mondatni, ezen miséken feketében öltözve, fekete fátyollal arcukon megjelenni, minden mise után 2 frtot, összesen 4 frtot háziszegények közt kiosztani, 15 krajczáronként legkevesebb, és ezen misék alatt is az előírt imákat elmondani, úgyszinte a kis officiumból az elhunytakért, a Kézikönyv 89-től 108. lapjáig. Hogyha ott laknak, hol az ünnepélyes gyászmisék lesznek megtartva, tartoznak azokon megjelenni, ott a kijelölt imákat elmondani és a köteles gyászmiséjüket 2—3 nap múlva megtartatni, az alamizsnát kiosztani, és az imákat előírás szerint elmondani. Még arra kötelezem alapítványi hölgyeimet, hogy minden negyedévben márczius, június,

szeptember és december végén a szentségekhez járuljanak, úgyszinte feleségem és az én halálom évfordulóján, tehát összesen 6-szor évenként, az előírt ájtatosságot hetenként kétszer, a hét többi napján a Kézikönyv 22-ik laptól 36-ig található imákat, úgyszintén a 104-től 108-ig található imákat elmondani kötelesek. Az ájtatossági könyvet magam állítottam össze, ezt minden alapítványi hölgy a kezelősegtől díjtalanul kapja meg. Miután illő, hogy minden keresztény katolikus naponta szentmisét hallgasson, vásár- és ünnepnapokon a délutáni áldásban részt vegyen, ennél fogva alapítványi hölgyeimet erre különösen kötelezem, így a meghatározott imákat a szentmise alatt elvégezhetik; ha templom nincs lakhelyükön, vagy kápolna hiányában szobában is elvégezhetik imáikat. A két gyászmisét halálunk napján, és a 6 szent gyónást, áldozást templomban kötelesek elvégezni, és meghagyom mint alapító, minden alapítványi hölgynek, hogy szerényen, épületesen viseljék magukat, ezeknek betartása nélkül alapítványomat nyugodt lelkiismerettel nem élvezhetik, mert én lelkiismeretükben köteleztem őket az intézményemben előírt pontok betartására. Felkérem őket továbbá, viszonyaikhoz mérten a szegény ügyefogyottakat támogatni, ezt nekik az Üdvözítő fogja visszafizetni.

13. Akaratom az, hogy rendes és számfeletti alapítványi hölgyeimtől megvonassék az alapítvány, ha rendelkezéseimet és kívánságaimat legcsekélyebben is megszegik, vagy ha azokkal ellentétesen viselkednek, a szabályokat megszegik, vagy ha időközben több jövedelemhez vagy kegydíjhoz jutnak, mint amennyit élvezni megszabtam; más alapítványt egyik sem élvezhet, onnét fizetést nem húzhat, köteles arról lemondani. Azonnal elvesztik az

alapítványt, ha férjhez mennek vagy kolostorba vonulnak; ezekkel ellenkező eljárás esetén vagy rendelkezéim áthágásánál, vagy hasonló esetekben köteles a kezelőség az illető alapítványi hölgyet figyelmeztetni, ha ennek hatása nem lenne, a legközelebbi áthágásánál a szabályoknak a főfelügyelőség hozzájárulása és tudtával az alapítványból kitörülni, a jelvényt tőle visszavenni és helyette a két családfőnek egy más jelöltet ajánlani, a még neki járuló fizetést, a főfelügyelőség által meghatározott ki lépés napjától számítva, a törzsvagyonhoz csatolni. Ezen intézkedésemnek pontos betartását, mint a többieket intézményemre vonatkozólag, a két felügyelőség lelkiismeretére kötöm; nem szabad az alapítványi fizetést kiutalványozni, ha a meghatározott bizonyítványok nincsenek mellékelve a helybeli plébános-, hatóság- és kerületi vagy megyei hivataltól, nem hosszasan, de mint azt én fogalmaztam, ezeket negyedévenként a nyugtához mellékelve (ha nem találnák, felhatalmazom a tisz. kezelőséget annak megírására).

14. Ezen alapítványomba következő illetőségű hölgyek lehetnek felvéve: ausztriai német, Cseh, Morva, Szilézia, Styria, Karinthia, Isztria, ehhez számítva Görz-Gradiska, Trieszt, Tyrol, Felső-Ausztria, Fiume és Zengg. Minden Magyar, Erdély-Horvát, Szláv, Bánát és Magyarországhoz tartozó összes tartományok, Olasz-Velencze, Dalmát, Lengyel tartományok, hogyha az ausztriai uralkodáshoz tartoznak, szóval minden magyar-osztrák örökös tartomány. Idegen nemzetből származó jelöltek csak azon esetben lesznek felvéve alapítványomba, ha illetők a két családhoz tartozó, vagyis gróf Herberstein, gróf Illésházyaktól eredő 4. ízigleni leszármazásukat

be tudják igazolni, esetleg anyai ágon is. Úgy értem ezeknek jogosultságát, ha jelöltnek atyja valamely nevezett tartományban indigenát vagy legalább nemességet kapott.

15. Amint egy alapítványi hely üresedésbe jön, **tartosik** a pozsonyi társas-káptalan, mint kezelője, gondnoka és igazgatója ezen intézményemnek, a bécsi, pozsonyi német, a budai latin ujságban, tehát 3 lapban egymásután *3-szor* pályázatot hirdetni, megjelölve, melyik családot illeti a jelölés, egyúttal tartozik az illető családfőnek, kihez az üresedés tartozik, ezt írásban bejelenteni. Ezen ujsági pályázatban röviden, de jól átgondolva kell a kívánt feltételeket közölni, **kiknek** és milyen feltételekkel van hozzá *előjoguk*, hogyan kell az illetőknek az általam meghatározott szabályok szerint a pályázatnál eljárniok, mit kötelesek az intézmény szabályai szerint betartani. Azt is meg kell jelölni, hol lakik az illető senior, hogy legyen a jelölteknek idejük 6 hét alatt, kik távolabb laknak 2 hónap alatt úgy a családfő, mint a társas-káptalannál jelentkezni és a kívánt okmányokat beszerezni. Hogyha a nyilvános pályázattól számítva 3 hónapon belül a senior senkit sem jelöl vagy ajánl, ezen alapítványi hely betöltését nyilvánosan, a társas-káptalanra ruházom és ezen esetben a főfelügyelőség megerősítésével, azonban egészen az általam előírt szabályok értelmében, ehhez okvetlen szükséges a főfelügyelőség jóváhagyása; be kell a társas-káptalannak bizonyítani a vevényekkel, hogy annak idején értesítést kapott a család seniora. Családfőnek a jelölésnél, vagyis ajánlásnál meg kell nevezni: jelöltje milyen nemzetiségű és hol született, és hogy a **rokonsághoz** milyen fokban tartozik és hogy

rendelkezik mindenben az előírott tulajdonokkal; azon esetben, ha olyan jelöltet ajánl, ki nem tartozik a rokonsághoz, *tartozik* hozzátenni, hogy azért teszi, mert *nincs* arra alkalmas a rokonságból. Ha egyáltalán fontos eseteknél az illető családfő 2 hónap alatt nem nyilatkozik a kezelőség előtt, joga van a főfelügyelőségnek ebben eljárni, és ha hasonló eljárás ismétlődnék, felszólíthatja a főfelügyelőség az illetőt levélileg; ilyen esetekben vevényekkel kell igazolni, és ha 2 hónap alatt ismét nem nyilatkozik, akkor főfelügyelőség a kinevezési jogot átruházza a másik családfőre. Ezen eljárás azon esetben is fennáll, ha ezen kinevezési jogát egyik vagy másik családfő gyakorolni nem akarja; erről is 3 hírlap útján kell értesítést adni. A jelöltek, kik ezen alapítványt elnyerni óhajtják, először jelentkeznek az illető családfőnél, egyidejűleg azonban a pozsonyi társas-káptalannál is. Ezen írásbeli két kérvényt hiteles okmányok-, bizonyítványokkal felszerelve lehet még üresedés előtt is, sőt minél előbb, annál jobb benyújtani, hogy előre lehessen ezt megfontolni, megvizsgálni, ha szükséges, felvilágosítást szerezni és a kérelmezőt előjegyzésbe venni. Ezen előjegyzés azonban *semmiesetre sem érvényes*, mivel jelentkezhet időközben olyan jelölt, ki szegényebb vagy az előírt szabályoknak *jobban* megfelel. A szükséges okmányok, amelyek nélkül felvétel nem történhetik, a következők:

I. A folyamodó keresztlevele, mellyel születési helyének hiteles egyházi kivonata igazolja, hogy 13. évét betöltötte.

II. Atyja elhalálozásának igazolását, melynek alapján atyai részről árva és illető hol van eltemetve.

III. Az országos főlevéltár által hitelesített leszármazási táblát, mellyel igazolja: velünk milyen rokonsági fokban van.

IV. Szülei-, úgyszinte nagyszüleinek nemesi leszármazását igazolni és hogy atyja honosságát az általam megjelölt osztrák-magyar örökös tartományok valamelyikén kapta, ezeket hatóságilag igazolva, legalább is atyja nemességét.

V. Az általam megkívánt szegénységi bizonyítványt ugyancsak úgy igazolva hatóságilag, mint a nemességet, magyarországi törvények szerint kerületi tábla vagy más hatóság által, végre a plébános igazolásával, kik ezt lelkiismeretükkel megerősítik.

VI. Vallásos, épületes keresztény életmódról, jó magaviselet, visszavonultságról, hogy takarékos, adóságot nem csinál, viseletében szerény, helybeli plébános vagy hatóság által igazolva, megyei hatósággal, amennyire ismerik illetőt, jóváhagyva. Ezen most elsoroltak a felvételhez szükségesek, kivéve azokat, kiknél én sajátkezűleg mint alapító tettem kivételt és határoztam másképen, vagy még rendelni fogom. Minden itt megjelölt bizonyítvány, minden kinevezésnél igazolva, a pozsonyi társas-káptalannak adandó, megerősítés végett.

16. A kinevezési joga ezen alapítványnak gróf Herberstein és gróf Illésházy először férfi-, aztán női ágát illeti, mint már említém, fele részben, vagyis Herberstein-résről először a legidősebb Herberstein grófot, az osztrák Mazzi-ágból, amelyből én származom, mindenkor a legidősebbet a családban, akár világi vagy egyházi állásban van az illető, ennek kihaltával a női ágnek legidősebb tagját illeti a kinevezési jog. Ugyanilyen eljárás követendő

a gróf Illésházy-család részéről. Hogyha egyik család mindkét ágon kihalna, akkor a másik család először férfi-, azután női ágát illeti a kinevezés joga. Ez úgy értendő, hogy csakis született Herberstein grófok vagy grófnők, mint született Illésházy grófok és grófnők élvezhetik ezen jogot. Hogyha a megnevezett két családnak női és férfiága kihalna, átszármazik ezen kinevezési jog az ország főhatóságára Bécsben, alsó Ausztriában, ahol a Herberstein-család gyakorolta e jogot; Magyarországon, hol az Illésházy-család gyakorolta e jogot, a helytartótanácsra, a pozsonyi társas káptalan megegyezésével. Ha csak az egyik család hal ki, átmegy a kinevezési jog a másikra. Hogyha az ausztriai hatóság ezen jogot átvenni nem akarja, átmegy ezen jog a pozsonyi társas-káptalanra, ezen esetben a megerősítés mindig a helytartótanácsot illeti; úgy az országos hatóságok, mint a társas-káptalan *mindenben* az általam meghatározott szabályokhoz vannak kötve, ha az ajánlási jogot gyakorolják. Ez idő szerint a kinevezési jog Herberstein részről nagyméltóságú gróf Herberstein Józsefet illeti, kinek felesége egy Moltke, birodalmi grófnő és jelenleg Pozsonyban lakik. Utána Fülöp fiát illeti, ezután második fia, József következik, mindkettő udvari tanácsos Bécsben; harmadik fia, Lipót kimarad ezen kinevezési jogból, mivel rossz magaviseletű és nem méltóan viseli magát családjunk becsületéhez, tehát József után következik Károly, ki kanonok, azután Ernő és János, mindkettő katonaszolgálatban van, kiket koruk szerint illet a kinevezési jog, és így először a Mazzi-ág jön. A magyar részről először ő nagyméltóságú gróf Illésházy István, jelenleg Liptó-Trencsén megye főispánját illeti, azután férfi-leszár-

mazóit illeti; ha ő, mint látszik, fi-örökösök nélkül halna meg, akkor átmegy ezen kinevezési jog atyjának legidősebb nővére, Terézia, férjezett Batthyány grófnéra. Ezután István gróf legidősebb nővére, Jozefine, férjezett Windischgrätz hercegnére, utána Fekete Máriára, végre Júlia, Cziráky grófnéra; ha ezek után az Illésházy grófi ág férfi-, női ágon kihal, átszarmazik a kinevezési jog, mint említém, a gróf Herberstein-családra. Hogyha csak az egyik család gyakorolja a kinevezési jogot, a kezelésnek arra kell ügyelni, hogy a magyar szegény leányok *igasságtalan* elbánásban ne részesüljenek és ne legyenek hátrányban, hogy az alapítványi hölgyek fele mindenkor ezen nemzetből legyen, amely nemzetnek én annyi hálával tartozom; ne legyenek amellet a németek sem megrovidítve. A pozsonyi társas-káptalan, mint ezen intézményem kezelője, köteles az ajánlást és kinevezést megerősíteni; de csak akkor tartozik ezt megtagadni, ha az ajánlás nem történnék az általam meghatározott szabályok szerint; ilyen esetben először barátságos úton tartoznak az én szabályaim szerint kifogásolni, hogyha ezt lelkiismeretesen ki nem egyenlíthetik, a magyar helytartótanácsnak kell döntés végett átadni.

17. Minden kinevezett rendes és számfeletti alapítványi hölgy kinevezéséről egy okmányt kap díjtalanul a társas-káptalantól, ahol a kívánt kötelezettségek, ajtatóssági gyakorlatok elő vannak írva, mint az a szabályokban, ezen intézményemben jól megfontolva, általam elő van írva. Minden alapítványi hölgy tartozik a végrendeletem és codicillusban foglaltakat híven, jelen intézményemet és ezenkívül mondottakat legjobb lelkiismerete szerint betartani, az alapítványi hely elvesztésének terhe

alatt tartozik kívánságaimat szem előtt tartani, ettől a jó Isten előtti felelősség nélkül senki által sem menthető fel, mivel én, mint alapító, erre lelkiismeretükben köteleztem őket, és ezen alapítványom elfogadása által magukat mindenre lekötötték. Szabadságában áll mindenkinek ezen alapítványi kötelezettségeket elfogadni, vagy ei nem fogadni; de ha elfogadják, Isten előtt kötelezték magukat lelkiismeretük szerint azt betartani.

18. Jelen hatalmamnál fogva, örök időkre a szent Mártonról nevezett pozsonyi társas-káptalanat nevezem ki ezen alapítványom kezelőjévé, gondnok- és igazgatójává, mint végrendeletemben és a codicillusban foglalt hagyományok, ajándékok, évi járadékok stb. végrehajtójává, továbbá cselédeimnek élethossziglani ellátásának minden világi, egyházi szándékaim, végrendeletem a codicillus tartalma szerint ezen alapítványi intézményem teljhatalmú végrehajtójává, de *mindenkor* a magyar helytartó-tanács hozzájárulásával, a hozzátartozó alapítványi kezelőséggel együtt. Egyszersmind jelen hatalmamnál fogva kinevezem örök időkre a magyar helytartó-tanácsot ezen intézményem *főkezelőjévé*, felügyelőjévé és gondnokává; ugyancsak ezen végrendeletemben és a codicillusban foglalt ezen alapítványi intézményemet illető minden rendeletem és akaratom végrehajtására, *teljes* felhatalmazással, de mindent a végrendeletemben foglalt sorrend és szabály szerint; a befolyt jövedelmekből, ha még erre vonatkozólag valami a codicillusban is előfordul, azt mindenben követni. Ezen intézkedésem folytán a pozsonyi társas-káptalan, mint alárendelt kezelő, igazgató és gondnok, tartozik mindjárt, amint a hagyaték tárgyalva lesz, ezen alapítványi intézményemet elintézni, rendbehozni;

ezekután a biztosítékokat, azoknak tőkéjét, szóval vagyonomat illető minden intézkedést támogatás, jóváhagyás végett a magyar helytartó-tanács elé terjeszteni, mint főgondnoka, kezelője és igazgatója elé. Nem kevésbé tartozik minden halálesetet, ki- és belépést az alapítványba, az élethossziglani nyugdíjakról előterjesztést tenni. Az évi számadásokról nemcsak ezen alapítvány, de a hagyományozott évi járadék, kegy- és nyugdíjakról, egyházi, mint világi szándékaim évi betartásáról, okmányokban először halálom után, későbbben minden év végén, minden évről rendszeren beszámolni. Ennélfogva a társas-káptalan kötelessége nemcsak halálom után foganatosítani a végrendeletemben és codicillusban foglalt hagyományok-, kegy- és nyugdíjakat lehetőleg minél hamarább, de később évenként a meghatározott évi járadékokat, kegydíjakat, jótékony intézményeket pontosan elintézni. Mindezek ki-elégítése után a hölgyalapítványi intézményt rendbehozni rendeletem szerint legpontosabban, akaratomhoz képest, egyidejűleg mindenről értesíteni a főkezelőséget. Végre tartozik mindkét tisztelt kezeléség lelkiismeretesen a vagyon megtartásához, biztosításához, szaporításához hozzájárulni. Ennélfogva jogában áll a társas-káptalannak rögtön halálom után a végrendeleti végrehajtóval, két tanúval, kik magyar hivatalnokok, nemesek és megbízhatók legyenek, nyilvánosan egész örökségemet, hagyatékomat inventárium szerint átvenni és a főkezelőség hozzájárulásával mielőbb rendezni.

19. A társas-káptalannak kell arról gondoskodnia, hogy az alapítványi hölgyek száma az előírt szám szerint, mennyire a jövedelem engedi, teljes legyen, és hogy mindegyik fizetését pontosan, kellő időben megkapja,

hogy minden előírott szabály be legyen tartva; és hogyha egy alapítványi hölgy félévi járuléka a terminus eltelte után 4 héttel nem lenne felvéve, az illetőnek lakhelye plébánosához és előjáróságához kell a kezelőségnek fordulni; ha ott biztos felvilágosítást nem kap, kerületi vagy megyei hatóságot felszólítani, hol az illető alapítványi hölgy lakott, és végső esetben hírlapok útján kérni tőle felvilágosítást. Ha így sem kap választ, betöltendő az alapítványi hely; ezen költségeket az illető alapítványi hölgy viseli; ha meghalt volna, levonandók a benmaradt összegből, mert ilyen esetekben sem szabad egy helyet 3 hónapnál tovább üresen hagyni, csak különös kivételes esetekben lehet egy fél évig üresen hagyni a helyet.

20. Hogyha a helytartó-tanács megszűnnék, vagy a pozsonyi társas-káptalan, és ezekre nézve más beosztás jönné létre, legyen főfelügyelő Magyarországon mindig a legfőbb világi hatóság, másodsorban az alkezelőség, Magyarországon az érseki káptalan, melyhez Pozsony tartozik; ha Pozsony elesnék a magyar egyház joghatóságától, ezen esetben átmegy a főérseki káptalanra vagy Magyarország legfőbb egyházi tekintélyére, mindenben, mint azt a helytartó-tanács és a társas-káptalan számára előírtam.

21. Hogyha valamely esemény következtében hagyományozott vagyonom jövedelme kezdetben vagy később nem fedezné a végrendeletben és codicillusban megjelölt szándékaim megvalósítását és a hagyományok stb. kifizetése után ez nem telnék ki, akkor a jövedelem emelkedéseig kibővítsék az alapítványi hölgyek száma és fizetése (itt az özvegyek intézménye következik, de mivel ezt megsemmisítette a codicillus 1. pontjában, nem

fordítottam le). Ezen rendkívüli esetben maradhatnak az alapítványi hölgyek számra 5-en, de ha másképen nem lehet, évi 450 frttal vagy legvégső esetben 400 frttal; a számfeletti hölgyek évi 400, részben 300 frttal leszállítva. Ezen fizetési levonást mindig a legfiatalabb alapítvány-hölgynél kezdjük és fokenként a legidősebbikig. A létszámot úgy csökkentik, hogy az üres helyeket be nem töltik. Mindenekelőtt az a kívánságom, hogy először minden évi járadék, hagyomány, kegydíj-ajándék, alamizsna legyen teljesen kielégítve, aztán a cselédeim élethossziglani ellátása rendezve, azután következik a hölgy-alapítvány; ha ez is el van látva, lesz a végrendeiletem és codicillusban foglalt többi pont ellátva, amennyire kielégül a jövedelemből. Mindezen intézkedésemet a társas-káptalan teljesíti, mint kezelő eszközli, a helytartó-tanács jóváhagyása beleegyezésével.

22. A hagyaték-tárgyalásnál előforduló minden költséget az örökösödési tömeg fedezi; akaratom az, hogy azok, kik utánam ajándékot, évi járadékot vagy bármit örökölnék, azt tisztán élvezzék, örökösödési stb. adólevonások nélkül. Ha azonban minden rendezve lesz, később nyugdíjak, vagy más stb. után személy- vagy más adó fizetendő, azt már az illetők maguk fizessék. Ugyanez áll fenn az alapítványi intézménnyemnél; később őket is illetik ezen adók fizetése, ha azonban ezen alapítványt alamizsnának tekintik, fel lehetnek ettől mentve, annyival inkább, mert vagyonom magyar eredetű, magyar szerzemény teljesen és Magyarországot illeti és nagyrésztben mindig az országban fog maradni, tehát mindenkör magyar kezelésnek és magyar fórumnak alárendelve, örök időkre. Ha azonban cselédeim évi járadéka, első

sorban a hölgyalapítvány, mint keresztény jótékony intézmény lesz tekintve, az elszegényedett nemesség segélyezésére való tekintettel, akik különben az állam terhére esnek, felkérem alázattal Ő felsége legkegyelmesebb uralkodónkat, ki ismert erényei, jótékonyága, ember-szereteténél fogva legjobb fejedelem, továbbá a legfelsőbb hatóságokat, nemkülönben az országgyűlést, ezen általam alapított jótékony intézményt, az évi járadékokat minden néven nevezendő adó alól legkegyelmesebben felmenteni, mivel ez még példa és utánpótlásul is szolgálhatna főleg Magyarországon, hol oly kevés hasonló létezik.

Ez hasznos az emberiségnek és az államnak, hogy tegyenek hasonló alapítványokat és legyen gondoskodva élethossziglan a cselédek ellátásáról. Ezen alapítvány czíme legyen: „gróf Herberstein-Illesházy“ hölgyalapítvány, „gróf Herberstein-Illesházy“ alapítványi hölgyek számára.

23. Azon nem remélt esetben, ha ezen alapítványom miatt, vagy máskülönben nehézségek merülnének fel, vagy akár más indokokkal támogatott *panaszok* vagy hasonló tények bárhol és bármily alakban fordulnának elő, ezt mindenkor a helytartó-tanács elé kell terjeszteni döntés végett és ennek a kijelentése érvényes; csak rendkívüli eseteknél kerüljön igazságügyi fórum elé, mindenben végrendeletem és a codicillusban foglalt és nyilvánított akaratom megsértése nélkül. Én reményelem, hogy minden barátságos úton lesz elintézve, ezen körülményes meghatározás nélkül fog létesülni, de minden az általam előírt sorrend szerint lesz betartva. Ezen végrendeletem és codicillusom hosszas részletes fogalmazása által akartam minden félreértésnek elejét venni, főleg ezen alapítványomat illetőleg, azért bocsátkoztam

többször ismétlésekbe. Ennélfogva alázatos kérelmem a tekintetes kezelőséghez, hogy bármilyen esetben vagy körülménynél, vagy per esetén akaratom valósítása miatt vagy a tőke biztosítása miatt, a jövedelem szaporítása, az örökség lebonyolítása, minden okiratom eszközlésére, ahhoz kegyes pártfogásával és támogatásával hozzájáruljon és mindig betartani kegyes legyen. Végre azon előre. nem látott esetben, ha akaratomon kívül az alapítvány vagy okmányok stb. meghatározásánál valamit elhibáztam volna, vagy valami, amit előre észre nem vettem, megütközést keltene, vagy elhagytam valamit, felkérem tisztelettel és ezennel felhatalmazom vele a főkezelőséget, azt a kívánt szabályok, szokások, törvény értelmében kiegészíteni. Akaratom az, hogy a végrendeletemben foglalt összes ügyek az általam meghatározott minden szabály betartása mellett, csak egyedül a megjelölt kezelőség által, szabály szerint magyar fórum előtt legyen végrehajtva és erre örök időkre feljogosítva, aminek magamat, mint magyar mágnás, mindenkor, alávetem.

24. Miután egész vagyonom teljesen magyar és az országban marad, mindenben magyar törvényeknek lesz alávetve, végrendeletem is Pozsonyban van szerkesztve és a pozsonyi társas-káptalannak átadva és ezen alapítványom megerősítésére legfelsőbb jóváhagyás szükséges, ezt annak rendje szerint kell kérvényezni. Nem kételkedem benne, hogy tekintettel arra, miszerint hölgy-alapítványom által esetleg 12 hajadon nemes, szegénysorsú leány részesül ellátásban, ha a megerősítés kívánatik, legfelsőbb helyről az engedély nem fog hiányozni, mivel ez még jóérzelmű embereknek például és utánpótlásul

is szolgálhat, ami csak a haza javára lenne. Ezen hölgy-alapítványomat tehát Ő felsége, legjobb, legkegyesebb uralkodónk magas pártfogásába ajánlom és megerősítésére legmagasabb kegyeit kérem.

25. A tisztelt al- és főkezelőséget tisztelettel felkérem, adjon be egy alázatos folyamodványt jó, kegyes, erényes uralkodónkhoz, ami abból álljon, hogy legkegyelmebben felkérje alapítványom jelvényét a 12 nemes alapítványi hölgy által nyilvánosan viselni és azt az udvarnál is viselhetni és őket a többi alapítványi hölgyek előjogaiban részesíteni, és erre József kir. fenség, kedvelt nádorunk pártfogását kikérni. Ez későbbi időkre maga után vonhatja több, az államra hasznos intézmény alapítását.

26. Minden rendes és számfeletti alapítványi hölgy tartozik az itt meghatározott jelvényt láthatóan viselni. Egy arany, fehérre emailrozott érmet, 2 firtos pénzdarab nagyságban; ez nekik díjtalanul lesz átadva, 2. sz. aranyból készítve, súlyban 5 aranyig; ennek értéke lehet munkával együtt és a hozzávaló szalaggal 40, legfeljebb 50 firt. Egyik oldalára jön a szentháromság, következő felirattal körül: „Az erény és vagyontalanságnak“ 18... az „erény“ után jön az én halálom éve. Másik oldalán: közepére egyszerű czímer, jobbfelé egy ezüst csokor, vörös mezőben; balfelé az Illésházy grófi czímer: egy sas és egy nyíllal átszúrt szív, mindkettő felett egyesítve a grófi korona, körül ezen felirattal: „gr. Herb. Ján. Tádé, gr. Illésh. Jul. mint alapítók.“ A kezelésre bízom, hogy a feliratok német vagy latin betűkkel legyenek. Ezen jelvény egy kétujjni szélességű ponceau atlasz szalagcsokron a bal oldalon, de nem oly magasan, mint most viselnek ilyeneket, mindig láthatóan, nem elfedve valami csipkével,

lesz viselve. Ehhez egy 3 ujjnyi szélességű, ugyanilyen színű ponceau atlasz-szalag $\frac{1}{2}$ ujjnyi széles, fehér széllel lesz a balválltól keresztül megerősítve, úgy, mint azt más alapítványi hölgyek viselik; a szegénység jelvényével, a felirat szerint, senki se szégyelje az erényt és vagyontalanságot kimutatni, utóbbi nem szégyen, előbbi a legnagyobb tisztesség és nagy boldogság e földön, az örök élet elnyerésére. Ezzel teljesítve lesz kívánságom, hogy csak helyesen gondolkozó, erényes, vagyontalan hajadonok fogják alapítványomat élvezni, vagyonosak erre nem fognak vágyini, restelve a szegénység jelvényét viselni; célom el lesz érve, ha csak szolid, erényes, helyesen gondolkozóknak lesz részük az alapítványomban.

27. Azon előre nem remélt esetben, ha alapítványom létesülése meg nem engedtetnék, vagy valamely általam érthetetlen oknál fogva létre nem jöhetne, minden 8 vagy 10 rendes alapítványi hölgy 5 ezer frtot és a számfellettiek 4000 frtot kapnak, ajándék-végkielégítésül; ezzel szabadon rendelkeznek, de az előírott ájtatosságokat akkor is kötelesek naponta elmondani. Lehetetlennek tartom, hogy alapítvány létesülését megakadályozná és életbe nem léphetne. Hogy ehhez Magyarország jóváhagyása is szükséges-e, ezt meghatározni a két kezelőségre bízom. Különben, ezen előre nem látott esetben többi vagyonom mirefordítását, — erre az esetre szükséges általános örökösömet a végrendeletben és a codicillusban meg fogom nevezni.

28. Hogyha azon nem remélt eset bekövetkeznék, hogy a nemességet megszüntetik, akkor olyan leányok kapják elsősorban az alapítványt, kiknek atyjuk czivil vagy katonai szolgálatban volt, vagy ilyenek hozzátartozói,

végre az állami szolgálatban érdemeket szerzett polgárok-nak a többi meghatározott szabály szerint. Különben *rokonaink* bármilyen osztályhoz tartoznak, mindig *előnyben* részesüljenek, még a nemesek előtt is; hogyha más-különben arra kvalifikálva vannak, de a kívánt qualifikáczió-nak meg kell lenni minden polgár- vagy katonaleszármazásunál is.

29. Mindazon rendes és számfeletti alapítványi hölgy, kiket én fogok megnevezni, nemkülönben azok, kiket pecsétem és aláírásommal ellátva később fogok megnevezni, azon sorrend szerint lépjenek be, mint azt jelezni fogom, de ez csak akkor érvényes, ha erre nézve idővel pecsétem és aláírásommal hitelesítve változást nem teszek. Hogyha változást tennék, mindenkor később nyilvánított akaratom érvényes, az előbb mondottaknál; hogyha találkoznék általam írott, pecsétemmel ellátott függelék, az érvényes lesz; azon esetben megszűnik végrendeiletem — codicillus — vagy alapítványi intézményem. Következőleg a két senior kinevezési joga csak akkor kezdődik, ha az általam kinevezettek elfoglalták az alapítványt: ugyan-csak a társas-káptalan joga is.

30. Minden alapítványi hölgy a társas-káptalan fennhatóságának van alávetve, de mindenkor a helytartó-tanács jóváhagyása mellett; a végrendeiletem és codicillus-ban foglalt felhatalmazás alapján magukat engedelmesen alávetni a helytartó-tanács rendeleteinek, ha valamit jónak lát, meghatározni. Kívánom, hogy az alapítványi hölgyek a két senior és a két kezelőség iránt mindenkor kellő tiszteletet tanúsítsanak.

(31. Özvegyi később beszüntetett intézményre vonatkozik.)

32. Hogyha a gróf Illésházy-nemzetség mindkét ágon kihalna, azon esetben az összes alapítványi hölgyek kinevezési joga a gróf Herberstein-családra száll; de azon esetben az Illésházy alapítványi hölgyek kinevezése mindig a *helytartó-tanács* megerősítésével történik, mint alapítványom legfőbb kezelője; mert akaratom az, hogy alapítványi hölgyeim fele mindig magyar nemességből legyen; mely esetben a gróf Herberstein-család seniorának mindig a pozsonyi társas-káptalannal megegyezőleg kell eljárni. Épen úgy átmegy a kinevezési jog, ha a gróf Herberstein-nemzetség halna ki előbb, az Illésházy grófi ágra, annak legidősebb tagjára, ilyen esetben az Illésházy seniornak kell az ausztriai törvényekkel egyértelműleg eljárni; de amennyire szükséges a kinevezéshez, akkor is a társas-káptalannal egyetértve és a helytartó-tanáccsal, mint főkezelővel.

33. Hogyha mindkét család férfi- és női ágban kihalna, akkor a magyar helytartó-tanácsot illeti az Illésházy alapítványi hölgyek kinevezési joga; a Herberstein alapítványi hölgyek kinevezési jogát az alsóausztriai bécsi főhatóság veszi át; de ez is tartozik a kinevezést megerősítés végett a magyar helytartó-tanács elé terjeszteni, mint főfelügyelőnek bemutatni, és hogyha ez nem kifogásolja, a pozsonyi társas-káptalannak az okmányok kiállítására céljából elküldeni. Hogyha ebből valami nehézség származnék, a magyar főtörvényszék, jelenleg hét-személyes tábla elé kerül döntés végett; mivel minden alapítványom végrehajtását a magyar fórumoknak adtam át, mert vagyonom tisztán magyar, magyar szerzemény, de a pozsonyi társas-káptalannal mindenben egyértelműleg kell eljárni. Szükségesnek tartom meghagyni, hogy a

gróf Herberstein-család mindkét ágának kihalása esetén, ugyancsak mindkét családnál, küldje a társas-káptalan Bécsbe a főhatóságnak jelen alapítványi intézményem, úgy a leszármazási táblát, általam fogalmazott hiteles másolatban, hogy szándékaim felől tájékozva legyenek, úgyszintén a legközelebbi jogosultakról az alapítvány elnyerésére nézve.

34. Mindenben tartoznak végrendeletemet betartani, úgy a codicillusban, akár egy vagy több ilyen léteznék, foglaltakat; ezen alapítványi intézményemben *előírottakat*; hogyha némely része ellentétes rendeleteket foglalna magában, tartozik ebben, mint említém, a legfőbb hatóság, az előírt szabályokhoz híven dönteni, annak rendje szerint; mindig a későbbi határozataimat az előbb mondottaknál előnyben részesíteni. Ha akadna végrendeletem mellett egy, esetleg több codicillus vagy más, pecsétem és aláírással hitelesített nyilatkozat, ezeknek érvényességét mindenek felett elismerem azon esetben, ha tanuk által nem lenne igazolva, mert minden akarat nyilvánítására legtermészetesebb, leghitelesebb, egyedül biztosított igazság a sajátkezű írás és pecsétem. Ha találkoznék a végrendeletem, codicillusom vagy sajátkezű aláírással hitelesített nyilatkozataimon kívül olyan rendeletem, amely nincs sajátkezűleg aláírva és pecsétemmel ellátva, ilyen rendelet hitelességének legalább két megbízható tanúval kell igazolva lenni; ha ez így ellátva alapítványi intézményemre vonatkozik, tartozik a társas-káptalan hitelesnek elismerni és az alapítványi iratokhoz csatolni. Ha azonban valami szóbeli rendeletet tennék, akkor két hiteles tanúnak esküvel kell bizonyítani, ha kívánják erre esküt tenni. Megjegyzem, hogyha ezen alapítványi

intézményemen időközben valamit sajátkezűleg változtatnék vagy megjegyzést tennék vagy esetleg eltörölném, ez teljesen érvényes legyen.

35. Ezen alapítványi intézményemhez melléklem sajátkezűleg írott, pecsétemmel ellátott névsorát az alapítványi hölgyeknek; ez teljesen érvényes legyen, mintha azt magának az alapítványnak tenném. Lehet, hogy ezt az alapítványi intézményemhez fogom mellékelni; mindenestre hiteles ez a névsor, senkinek sem lehet benne kételkedni.

36. Ezen alapító és alapítóintézményem, végrendeletem, az esetleges codicillus vagy több codicillus, esetleg más, sajátkezűleg írott nyilatkozatom, kivonat-kimutatással együtt hiteles másolatban, a társas-káptalan mint kezelő aláírásával, továbbá a pozsonymegyei főjegyző, egy tapasztalt, megbízható egyén, mint nyilvános tanú — mely két egyén az egész hagyaték tárgyalásánál szerepeljen tanúként — hitelesítésével a magyar helytartó-tanácsnak átadandó jóváhagyás és áttekintés czéljából; szükséges továbbá az alapítványra vonatkozó okmányokat hiteles másolatban a két család legidősebb tagjának is megküldeni.

Főntartom végre magamnak a jogot, ezen alapítványi intézményemet részben vagy egészen megváltoztatni vagy más kezelésnek átadni; ameddig ez nem történik, jelen hatalmamnál fogva minden itt, ezen intézkedésemre vonatkozó intézkedésemet sajátkezűleg általam megírva, teljesen ép elmével és pecsétemmel ellátva, jogérvényesnek nyilvánítom.

Gróf Herberstein János Tádé, s. k.

Utólagosan meggondolva, az alapítványi intézményem 5. pontját akként módosítom és meghatározom, hogy az általam névszerint megjelölt rendes és számfelletti alapítványi hölgyek halálom után minden további vizsgálat nélkül lépjenek az alapítványba, hogyha az illetőknek jövedelme nem haladja meg az 1500 frtot, de más alapítványt élvezniök nem szabad, mert ezzel megfosztanak egy más szegény leányt annak élvezetétől. A családfők által kinevezett alapítványi hölgyeknek azonban nem szabad 700 frtnál több jövedelemmel rendelkezni. Az általam ideiglenesen előjegyzett alapítványi hölgyek olyan elbánásban részesülnek, mint a seniorok által kinevezettek; kivéve, ha nevük megjelölésénél valami kivételes intézkedést tette.n volna, — de semmiesetre sem szabad egy alapítványi hölgynek sem más alapítványt élvezni.

Gróf Herberstein János Tádé, s. k.

Szükségesnek tartottam még a nemesi leszármazást világosabban kifejtteni és megerősíteni azt, hogyha szegénység és más quvalifikációkkal *egyenlő* előnyökkel bíró jelölt jelentkezik, az részesül elsőbbségben, kinek szülei és nagyszülei nemessége igazolva van, de ***legelső sorban a főnemések***, aztán a lovag- és végre jönnek a köznemések; csak azon esetben, ha nem találkoznék olyan, ki nemes szülőktől származik, mint már megjegyeztem, olyan hiányában lehet az ezen intézményben erre vonatkozó szabályokból engedni valamit.

Kelt Pozsonyban, 1803 július 28-án.

Gróf Herberstein János Tádé, s. k.

A gróf Herberstein legközelebbi rokonságnak, úgyszinte gróf Illésházy nemzetsége.

(A gróf Herberstein János Tádé és boldogult felesége, gróf Herberstein Julia, született Illésházy grófnő legközelebbi rokonságának kimutatása.)

Az én legközelebbi rokonságom:

I. Megboldogult atyám gróf Herberstein Ferencz Helfried cs. kir. kamarás, . . . ülnök Csehországban; fivére, Ágoston cs. kir. kamarás és törvényszéki ülnök Morvában, kinek Lujza leánya gróf Blumenegen Kristóf cs. kir. kamarás és val. b. titkos tanácsos felesége, még életben van; ez édes unokatestvérem. Ezen házasságból életben van még egy fiú, gróf Blumenegen Péter cs. kir. kamarás, udvari tanácsos az egyesített osztrák-cseh fő-törvényszéknél Bécsben; és 4 leánya: egyik a brünni hölgyalapítványban van, másik először férjnél volt De Ville örgrófnál, másodszor Wrasda bárónál Csehországban; harmadik leánya Schafgotsch grófné; negyedik Amália, hajadon, ezt neveztem meg az általam alapított alapítványi hölgygyé.

II. Boldogult édesanyám Frankenweini Schuman Dorottya birodalmi bárónő, csillagkeresztes hölgy volt; első férje, Deym Antal, birodalmi gróf volt Csehországban; ezen első házasságából két fiú és egy leány származott; idősebb fiú, József, utódok nélkül halt meg; második, gróf Deym Vincze cs. kir. kamarás, a Mária Terézia rend tulajdonosa és nyugalalmazott cs. kir. alezredes, Woditz ura Csehországban stb.; ennek felesége Magny Antónia

grófnő, még életben van és Prágában lakik; ezen házasságból életben van egy fiú, Deym Ferencz gróf, Woditz ura, kinek végrendeletében egy évi járadékot határoztam; két leánya, egyik brünni alapítványi hölgy, másik Krisztina, még hajadon, anyjánál lakik; ezt neveztem meg alapítványi hölgynek, az általam alapított alapítványi intézményemben. Ezen nevezett gróf Deym Vincze mostohaivérem volt és fia, illetve leányai, mostohaöcsém, vagyis hugaim. Életben van még egy mostohanővérem, Deym Ludmilla grófnő Prágában, ki édestestvére Deym Vincze grófnak; ennek, mint fivérének, végrendeletében évi járadék van meghatározva. Minden többi Deym gróf vagy grófnő, nem rokonom, tehát nem bír jogosultsággal.

III. Boldogult édesanyámnak csak egy édes nővére volt, Mária Francziska, ki báró Wunschwitz Gotfried Dánielné volt; hogy maradtak-e utódai nem tudom. Volt még egy fivére, Miksa János cs. kir. kamarás, kinek felesége egy Deym grófnő volt; ennek egy fia volt János, cs. kir. kamarás, törvényszéki ülnök Morvában, kinek felesége szinte egy Deym grófnő és utoljára Csehországban, Kattauban laktak. Édesanyám ezen Miksa János nevű fivérének voltak leányai, kikről azonban semmit sem tudok, csak azt, hogy az egyik, Notburga, mint özvegy Berglas báróné, Csehországban lakik.

IV. Atyai nagyatyám Ferdinánd Ernő cs. kir. kamarás volt, ennek felesége Kayserstein Erzsébet grófnő volt. Boldogult nagyatyám, anyám részéről, János György Schuman birodalmi báró volt Würzburgból, Saugendorf és Stuppen ura, cs. kir. kamarás stb.; ennek felesége egy Curland grófnő volt, kinek édesanyja egy Herberstein grófnő volt.

V. Most következnek a névrokonaim következőleg : a gróf Herberstein József cs. kir. kamarás, val. b. t. tanácsos leszármazói, kinek neje Moltke Filippina grófnő volt, ennek a fiai következő sorrendben : József és Fülöp, mindkettő udvari tanácsos Bécsben, Károly osnaubrúcki kanonok, Lipót Ernő és János katonai szolgálatban ; azután két leánya : Antónia, férjezett gróf Batthyány Jánosné cs. kir. kamarás neje és Kajetana, gróf Erdődy Antal cs. kir. kamarás neje ; ezek Pozsonyban laknak.

VI. Rokonságomhoz tartozik még özvegy gróf Trautmansdorf Mária Anna, fentemlített Herberstein József gróf nővére, nemkülönben ennek 3 nővére : Jozefine, Sternbach báróné, lakik Innsbruckban, Mária Anna Caramely grófné és boldogult Hoyos Leopoldina grófné, ezeknek vannak utódai ; özvegy Caramely grófné Carolina leányát neveztem alapítványomban alapítványi hölgygyé ; második leánya jelenleg nővére Signos grófnénál tartózkodik Troppauban ; fia János, Károly főherczeg Ő fensége szárnysegéde.

VII. Atyai szépapám Herberstein Károly gróf cs. kir. kamarásnak volt egy mostohatestvére anyai részről és egy édestestvére atyai részről, a fentemlített gróf Herberstein József őnagyméltóságának nagyatyja, Vincze és Eberhard és a 3 említett nővér. Ennélfogva nekem, nevezett gróf Herberstein József és 3 nővére ős-unokatestvérem, egyenes atyai révén leszármazói 4-ed-ízíglén az ausztriai Mazzi-ágnak.

VIII. Minden más, Styriából származó Herberstein gróf, bár hasonlóan tekintélyes leszármazásúak, de más ágból. A styriai gróf Herberstein-ágból, melynek fenntartói Gundenár és Antal grófok, cs. kir. kamarások

állanak hozzánk, a Mazzi-ághoz a legközelebb. Ebből kimutattam világosan, hogy a legközelebbi vérrokon-ságnak van *első* sorban joga ezen alapítványomhoz, tehát az én, gróf Herberstein részről következők:

1. Mostohafivérem, gróf Deym Vincze cs. kir. kamarás, nyug. alezredes, ennek felesége Maguy Antónia grófnő egyenes leszármazói.

2. Gróf Blumenegen Kristóf val. b. t. tanácsos, cs. kir. kamarás, ennek felesége Herberstein Lujza grófnő egyenes leszármazói; ez utóbbi unokanővérem.

3. Báró Schuman Miksa, ennek neje Deym Mária Anna grófnő leszármazói; előbbi anyám fivére volt.

4. Báró Wrenschwitz Gotfried Dániel cs. kir. kamarás, ennek felesége Schuman Francziska Mária bárónő leszármazói; ez anyámnak volt nővére.

Az Illésházy gróf nemzetségének legközelebbi rokonsága :

I. Boldogult feleségem bold. édesatyja gróf Illésházy József cs. k. kamarás, val. b. titkos tanácsos, a sz. István nagykereszt tulajdonosa stb. őnagyméltósága volt, egyetlen sarja családjának. Felesége Abensbergi Traun Terézia grófnő volt, a Petronelli Traun-ágból, mivel anyja egy Pálffy grófnő volt. Ezen házasságból származtak: első fiú bold. Keresztelő János gróf val. b. t. tanácsos, cs. k. kamarás; felesége gróf Batthyány Szidónia volt; ezen házasságból egy fiú van életben, gróf Illésházy István, családjának utolsó sarja, eddig utód nélkül; felesége Barkóczy grófnő; három leány: egyik Jozefa, férjezett gróf Windischgrätz Józsefné; Mária, férjezett Fekete grófné és Julia, férjezett Cziráky grófné; valamennyien utódok nélkül.

II. Bold. feleségem édestestvérei kik még életben vannak: Terézia, férjezett Batthyány hercegné, özvegy, egy fia van életben, Batthyány Alajos herceg, kinek felesége Bergen grófnő; e házasságból két fiú származott: Fülöp gróf és Keresztelő János gróf.

III. Bold. feleségem második nővére Batthyány Francziska grófné, gróf Batthyány József György cs. k. kamarás, val. b. t. tanácsos felesége; ezen házasságból 3 fiú és 4 leány származott. Első fiú József gróf, helytartó-tanácsos Erdélyben; második Vincze, helytartó-tanács bírása Budán; harmadik Miklós, Budán praktizál. Első leánya Francziska, férjezett Fesztetics grófné; ennek vannak fiai és leányai, egyik leányát neveztem alapítványi hölgynek alapítványomban; második Szerafine, férjezett Andrassy grófné, ennek is vannak utódai; harmadik Teréz, férjezett Kemény báróné, szinte vannak utódai; negyedik Julia, még hajadon.

IV. Bold. feleségemnek volt egy nővére, ki gróf Erdődy László cs. k. kamarás neje volt, ennek két fia még életben van: gróf Erdődy Károly cs. k. kamarás, kinek felesége Koháry grófnő volt és gróf Erdődy János cs. k. kamarás, val. b. t. tanácsos, horvát bán ónagyméltósága, kinek első feleségétől vannak utódok; van még egy leány, Szirmay grófné, bold. Erdődy Sándor gróftól származik; és végre a fiatal gróf Erdődy Károly utódai, kinek felesége Lichtenberg grófnő volt. Életben van még ezen gróf Erdődy Lászlónak egy leánya, gróf Esterházy Dánielné és nővérének utódai, ki férjezett Barkóczy báróné volt, kinek egyik unokáját Máriát, alapítványi hölgynek neveztem alapítványomban.

V. Bold. feleségem atyai nagyatyja gróf Illésházy

Miklós magyar országbíró volt, ennek felesége Balassa grófnő volt. Anyai nagyatyja Traun gróf, a Petronelli majorátus tulajdonosa volt; aztán volt bold. feleségem édesanyjának egy fivére, kinek két fia volt, Ferencz és Károly grófok; egy leánya, özvegy Esterházy Imréné. Ezen Traun-leszármazásból maradtak utódok. Volt még egy nővére, Falkenheym grófné, ennek is maradtak utódai.

Ezen jegyzék világosan mutatja úgy a magam, mint feleségem gróf Illésházy legközelebbi rokonságát: azért állítottam ezt össze, hogy a tisztelendő társas-káptalan, mint kezelő, az alapítványi helyek adományozásánál tisztán, világosan és alaposan legyen tájékozva a leszármazási fok meghatározásában, az ajánlás és ki-nevezésnél *megbízhatóan, alaposan* járjon el. Különben mindazt, amit végrendeletemben mondtam, ismétlem és megerősítem ezen általam megírott és összeállított ki-mutatást, aláírással és pecséttemmel. Úgy legyen!

Kelt Pozsonyban, 1803 július 26-án.

Gróf Herberstein János Tádé, s. k.

Én, gróf Herberstein János Tádé, mint a „gróf Herberstein-Illésházy“ alapítványi intézmény alapítója, meg-nevezem azon alapítványi hölgyeket, kik elsőeknek kapják a „gróf Herberstein-Illésházy“ alapítványt, következő sorrendben, az én, gróf Herberstein-részemről.

Első alapítványi hölgy:

Gróf Deym Ludmilla, anyai részről mostohanővérem, lakik: Prágában, mint legközelebbi leszármazója édes-anyámnak, Schuman Anna Dorottya, birodalmi bárónőnek.

Második alapítványi hölgy:

Blumenegen Amália grófnő, mint rokon, lakik: Brünnsben; édesanyja, Herberstein grófnő, unokanővérem volt.

Harmadik alapítványi hölgy:

Caramely Karoline grófnő, mint rokon, lakik: Bécsben; anyja Herberstein grófnő.

Negyedik alapítványi hölgy:

Schafgotsch Marianne grófnő, vagy Walpurga, esetleg mindkettő együtt, kiknek nővére az előbb említett Blumenegen grófnő alapítványi hölgy.

Első számfeletti alapítványi hölgy:

Caramely Josefine grófnő, az előbb említett Caramely Karoline alapítványi hölgy nővére.

Illető csak akkor lesz rendes alapítványi hölgy, ha Karoline nővére meghal, férjhez megy vagy kilép, 600 frttal; addig marad számfeletti, 400 frttal. Ezeknél az érvényes, amit a rendes alapítványi hölgyeknél határoztam.

Ideiglenesen előjegyzett alapítványi hölgyek gróf Herberstein-résről:

Báró Wrasda Johanna, kinek anyja szül. Blumenegen grófnő, a fentnevezett Blumenegen Amália alapítványi hölgy nővére, mint rokon; erre nézve minden érvényes, amit a rendes alapítványi hölgyeknél megállapítottam.

Egy Khun grófnő, kinek atyja tábornok, édes anyja Proschura grófnő, lakik: Prágában.

Mint rendes alapítványi hölgyek gróf Illésházy-résről:

Első alapítványi hölgy:

Egy Fesztetics grófnő, kinek anyja Batthyány Francziska grófnő, mint hugom, tehát rokonunk.

Második alapítványi hölgy:

Barkóczy Mária bárónő, kinek anyja, illetve nagyanyja Erdődy grófné, nagyanyja vagy szépanyja Illésházy grófnő volt, mint rokon.

Harmadik alapítványi hölgy:

Desseöffy grófnő, kinek anyja Windischgrätz grófnő volt, mint rokon, lakik: Pozsonyban.

Negyedik alapítványi hölgy:

Teleky grófnő, kinek anyja Serényi grófnő volt mint rokon, lakik: Pozsonyban.

Első számfeletti alapítványi hölgy:

Egy Waldstein grófnő, kinek anyja Csáky grófnő volt, Kassáról. Akaratom az, hogy míg Fesztetics Francziska grófné, szül Batthyány grófnőnek hajadon leányai vannak, ezekből legyen mindig egy az alapítványban; amint egyik kilép, helyébe azonnal a másik testvér jön; azonban soha sem foglalhat el két testvér két helyet, de kettő egy helyet elfoglalhat, mint azt már az alapítványban meghatároztam. Hogyha a második helyen megnevezett alapítványi hölgy, Blumenegen Amália grófnő, az Ausztriában előbb alapított gróf Herberstein-alapít-

ványt megkapná, vagy mást, amit szívesebben megtart : nem kaphatja az én alapítványomat, de mivel rokonom, fizessenek neki 600 frt évi járadékot, hogyha a 10 alapítványi hölgy el lesz látva ; amíg ez meg nem történik, érje be a másik alapítvánnyal.

Továbbá kívánom azt, hogy a Barkóczy bárónő alapítványi helyével ugyanazon eljárást kövessék, mint amit Fesztetics grófnőről mondtam.

Minden itt megnevezett alapítványi hölgyre nézve érvényes, amit mint kivételt meghatároztam.

A két Caramely grófnővel tettem kivételt, egyik testvért rendes, másikat számfelettinek jelöltem ki, az alapítványi intézményemben foglalt szabályok ellenére ; de ez többé egy családnál sem fordulhat elő, hogy két testvér élvezzon két alapítványt, csakis egyet együtt.

Magától értetődik, hogy az ideiglenesen előjegyzett alapítványi hölgyek az első üresedésbe bejutnak ; akiknek keresztnévét nem neveztem meg, azokat nevezzék meg szülei, a gyámjaik vagy a két senior ; ha nincs fontos ok, mindig az idősebbik nővér jön előbb.

Egyáltalán akkor érvényesek ezen kinevezéseim, hogyha idővel mást nem határoznék vagy későbbi rendeletemmel másokat nem neveznék és akaratomat nem változtatnám.

Pozsony, 1803 július 28-án.

Gróf Herberstein János Tádé, s. k.

CODICILLUS.

GRÓF HERBERSTEIN JÁNOS TADÉ

CS. KIR. KAMARÁS, VAL. BELSŐ TITKOS
=== TANÁCSOS Ő NAGYMÉLTÓSÁGA ===

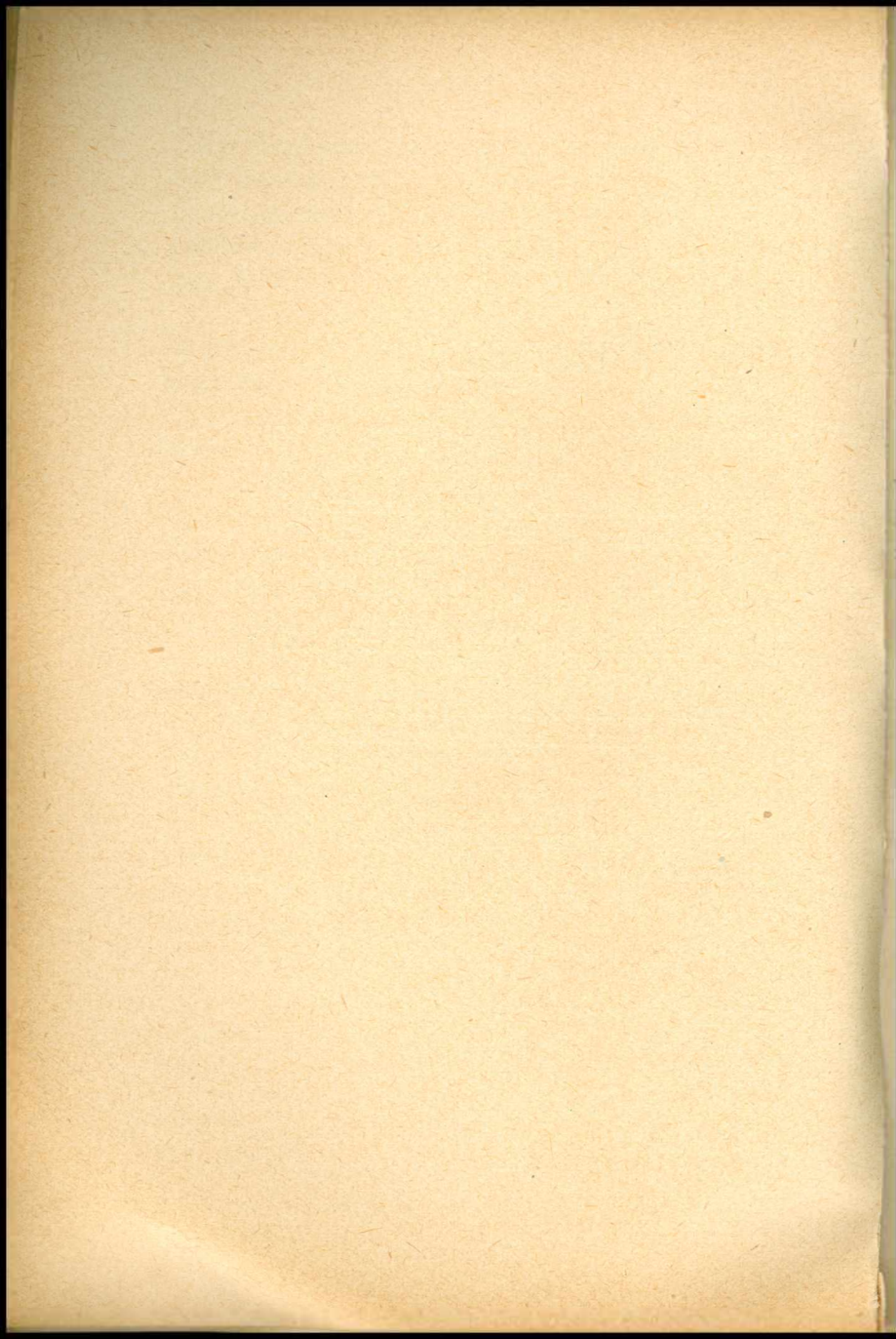
A

„GRÓF HERBERSTEIN-ILLÉSHÁZY“

NEMES HÖLGYALAPÍTVÁNYÁRA VONAT-
KOZÓ PONTOK KIVONATA ÉS FORDÍTÁSA.

* * *

POZSONY, 1804. JÚNIUS 10-ÉN.

CODICILLUS.

En, alulírott, jónak láttam ezen codicillusom által végrendeletemen néhány változást tenni és következőleg a hölgyalapítványi intézményemre vonatkozólag is néhány rendelkezésemet, szándékomat, mint *utolsó* akaratomat következőkben, ezek pontos betartására határozni:

1. Úgy változtatom végrendeletemet, hogy csak a hajadon hölgyek számára alapított intézményem álljon fenn; az özvegyi alapítvány utolsó akaratom szerint teljesen megsemmisítem (ezért nem fordítottam le).

Ennek folytán általános örökösömmé a hölgyalapítványi intézményemet nevezem ki, amely intézményem a végrendeletemben foglalt, jelenleg megerősített szabályaim és elveim szerint, vagyonomat rögtön halálom után átveheti. Fennálljon mindenben teljesen és hitelesen az, amit végrendeletemben ezen alapítványi intézményre nézve meghagytam és némi változásokkal ezen codicillusban csak megerősíteni akarom.

2. Minden 10 rendes alapítványi helyre, a végrendeletemben meghatározott és ezen codicillusban megerősített szabályok és elvek szerint, csak nemes családból származó hajadonok lesznek felvéve, mindegyik 700 frttal; két számfeletti alapítványi hölgy évi 500 frt fizetéssel; tehát mindjárt halálom után, vagy amint lehetséges, 12

nemes hajadon lesz ezen alapítványba felvéve illetve kinevezve. Hogyha hagyatékom mindjárt halálom után a kijelölt hagyományokat, kegy-nyugdíjakat stb. kielégítette, ezt a fennmaradt jövedelemből, vagy ha idővel az alapítványi jövedelem felszaporodik, minden rendes alapítványi hölgy évi járadéka 800 frtra, hogyha lehetséges, 900 frtig emeltessek. A számfeletti alapítványi hölgyek évi járadéka 600 frtra, esetleg 700 frtra; magától értetődik, hogy ezen fizetési emelés csak akkor veheti kezdetét és lesz szabályozva, ha minden más általam megrendelt hagyomány, évi járadék, egyéb adományok, vagyis végrendeletemben meghagyott és a codicillusban megerősített rendeletem foganatosítva lesz és a jövőre is biztosítva cselédeim és mások élethossziglani ellátása, valósítva jótékony szándékaim. Azon esetben az általam megnevezett rendes alapítványi hölgyek és számfeletti, úgyszinte az ideiglenesen előjegyzettek, jönnek az általam megállapított sorrend szerint az alapítványba és lépnek elő, úgy, amint azt az alapítvány jövedelme engedi. Az általam sajátkezűleg megírott, pecsétemmel ellátott névjegyzék az utolsó dátummal írott sorrend szerint legyen a kinevezésnél érvényes; ha találkozna hasonló rendelet, idegen írással, az csak akkor érvényes, ha az én aláírásom és pecsétemmel van ellátva, tanu által igazolva, hogy érvényessége elismertessék. Ahol a keresztnevek hiányoznak, illetőnek anyja, vagy gyámja, esetleg a két senior egészítse ki, hol két nővér van, ezek határozzák, melyik legyen felvéve.

3. Akaratom az, hogy az általam megnevezett rendes és számfeletti hölgyekből azok jussanak be, kiknek mellékjövedelme nem haladja meg az 1800 frtot,

később a családfők által kinevezettek 800 frttal több jövedelemmel az alapítványi fizetésen kívül ne rendelkezzenek. Mostoha nővérem, Deym Ludmilla grófnő és a két Caramely grófnő akkor is bejuthat, ha 1800 frtnál több mellékjövedelme van, csak más alapítványt nem szabad élvezniök. Különben az általam kinevezett rendes és számfeletti alapítványi hölgyek halálom után mindjárt élvezik az alapítványomat, anélkül, hogy mások a köteles szabályokat megvizsgálnák; azonban később, a két családfő által kinevezetteknek, mindenben előírt szabályaimnak kell magukat alávetni, minden rendeletem, szabályom, feltételnek a kinevezésre nézve kivétel nélkül, ez alól őket senki sem mentheti fel. Azonban az általam kinevezettek is tartoznak, amint belépnek az alapítványba, betartani az előírt szabályokat viseletre, eljárásra, nemkülönben az ájtatosságokra nézve, a végrendeletem és codicillusban foglalt pontok szerint, erre lelkiismeretben vannak kötelezve.

4. Mindenkor, amíg léteznek magyarok, kell, hogy a rendes és számfeletti alapítványi hölgyek fele nemes eredetű magyar legyen és hogyha nemes származású magyar jelölt nem találkoznék, csak *akkor* lehet indi genával bejutni.

5. Alapítványi hölgyeimet kötelezem arra, hogy minden aláírásnál vagy más alkalommal magukat: „gróf Herberstein-Illésházy“ alapítványi hölgynek nevezzék.

6. Hogy mielőbb teljes legyen a létszám és 10 rendes és 2 számfeletti hölgy fizetése az előbb említett összegig emelkedjék, kötelezem lelkiismeretükben a tisztelt két kezelőseget, gondoskodjanak arról, hogy az alapítványi tőke nagyobb kamatokra legyen elhelyezve,

ezt biztosan elérhetik; vagy előnyös birtok-házvétel által, természetesen a kellő óvatosság és biztosítékkal a jövedelem szaporodjék.

7. A jövedelem attól függ, mennyi fog fennmaradni az általam meghatározott évi járadékok, ajándékok, hagyományok stb. kielégítése után, továbbá cselédeim élethossziglani ellátása, az ájtatos alapítványok évi megtartására, szóval végrendeletem és a codicillusban foglalt intézkedéseim kiegyenlítése után, az alapítványi tömeg biztos jövedelméből maradt összeg szerint 10 rendes és 2 számfeletti hölgy fizetésére. Kezdetben számra kevesebb alapítványi hölgy lesz felvéve, általam 700 frtra meghatározott fizetéssel, kevesebbet soha, a számfelettiéket mindenkor 500 frttal; azon esetre, ha kezdetben a meghatározott létszámnál kevesebbet lehetne felvenni, ezen magyarázatommal kívánságom az, hogy később, amint az kivihető, az alapítványi hölgyek létszáma 12-re emeltessék; de ez csak akkor lépjen érvénybe, ha a 10 rendes alapítványi hölgy évi járadéka 900 frtra lesz emelve és a két utolsó maradhat 700 frt fizetéssel, akkor összesen a két számfeletti alapítványi hölgygel együtt lenne 14 alap. hölgy, legvégső esetben a két utolsó évi 600 esetleg 550 frttal.

8. Caramely Josefina lépjen be mindjárt halálom után számfeletti alapítványi hölgynek gróf Herberstein részről, legalább évi 500 frt fizetéssel; az általam megnevezettek mind, vagy legalább részben lépjenek halálom után mindjárt az alapítványba; csak a Caramely grófnővel teszem azt a kivételt, hogy egyszerre két testvér élvezze az alapítványt, egyik rendes, másik számfeletti hölgynek, különben két testvér soha még felerészben sem kaphatja

meg az alapítványt; míg Caroline rendes, Josefine maradjon számfeletti hölgy, amint azonban kilép Caroline, azonnal Josefine foglalja el helyét. Ezen előttem kedves, erényes két nővér számára kivételes intézkedést teszek még abban is, hogy az alapítványi fizetéssel együtt húzhatják Ő felségétől kapott segélyt Ilyen vagy hasonló kivételes intézkedést jó lelkiismerettel senkinek sincs jogában tenni; én mint alapító teszem.

9. Ezennel elrendelem, hogy amíg léteznek hajadon nővérei Fesztetics Francziska, szül. Batthyány grófnőnek, ki húgom; nemkülönben hajadon leánya, gróf Schafgotsch-Blumenegen grófnőnek; aztán hajadon leánya, báró Wrasda, szül. Blumenegen grófnő; továbbá amíg létezik hajadon nővére báró BARKÓCZY MARIÁNAK, kinek nagyanyja vagy szépanyja volt Illésházy grófnő, mindenkor felváltja egyik nővér a másikat az alapítványban, először mint számfeletti, később mint rendes alapítványi hölgy, ha az általam meghatározott szabály, feltétel és tulajdonokkal bírva, ide bejutni óhajtanak.

11. Minden rendes és számfeletti alapítványi hölgy akár általam, vagy később a két családfő által lesz kinevezve, felvétele napjától kezdve egy félévi fizetéstől elesik; tehát 6 hónapig marad fizetés nélkül. Mostoha nővérem, Deym Ludmilla grófnőnek kivételesen csak 3 hónap lesz levonva; de ezen levonás minden alapítványi hölgyet csak egyszer érheti. A kinevezésnél, vagy ha számfelettiné lesz kinevezve, az előléptetésnél rendes alapítványi hölgygé, nem történik levonás; jelenleg az első kinevezésnél mindegyiket éri a levonás, de mind-egyiknek csak egyszer életében történhetik a levonás, az első kinevezésénél akár rendes, akár számfeletti alapítványi

hölgyé. Meglehet, hogy mindjárt nem jut a jövedelemből az összes megjelölt alapítványi hölgyek kinevezésére, azon esetben az maradjon ki a gróf Herbertstein részről, amelyik az egyenlő számon felül van; annak idején a senior jelölje meg.

12. Kifelejtettem annak idején megemlíteni gróf Herbertstein részről mint olyat, ki az adományozásra szinte jogosítva van, gróf Heiberstein Károly salzburgi kanonokot; ezennel kijelentem, hogy fivére, gróf Herbertstein-Moltke József után a kinevezési jog őt illeti, ha Salzburg vagy az örökös tartományokon kívül is laknék. Ez azonban kivétel, más nem kaphatja a kinevezési jogot, ki az osztrák-német-magyar örökös tartományokban nem lakik. Ha valamelyik családfő még kiskorú, helyette gyámja teszi az ajánlást, de csak mindig a megnevezett szabályok szerint.

13. Az alapítványi jelvények a mellékelt *a) b) c)* és *d)* szerint legyenek készítve, és az általam megjelölt felíráttal és forma szerint, egy császári 2 fítos nagyságban, 2. számú aranyból, fehérre emaillozva. Egy ilyen jelvény minden hozzátartozóval ne kerüljön 100 frtba, lehetőleg takarékosan kell benne eljárni, hogy szépen, tisztességesen legyen kiállítva. Ezen jelvényt, erre a célra készített szalagon, *d)* szerint, mindenkor láthatóan kell viselni, nem elfedve, mint az arczképekkel ellátott medaille-okat szokás viselni. Ezen jelvényt tartozik mindenki halála vagy kilépése esetén a Pozsonyi társas-káptalannak visszaszolgáltatni; erre mindegyik kötelezi magát a belépéskor írásban, maga vagy örököse által megtenni. Ha ezt elmulasztanak, jogában áll a kezelségnek az illetőnek halála vagy kilépése napjáig járuló

fizetéséből annyit levonni, amennyire abból egy új jelvénynek a költsége legalább felerészben fedezhető. Megrendelem különben, hogy kinevezésénél minden rendes és számfeletti alapítványi hölgy egy új jelvényt kapjon, díjtalanul. Ha azonban időközben elkopnék vagy nála megrongálódik, jelentse be a kezelőségnek, aki tartozik neki egy újat küldeni helyette, természetesen ezen összeg neki félévi részletekben lesz fizetéséből levonva. Azt nem engedem, hogy valamelyik alapítványi hölgy magának csináltasson jelvényt, azt kívánom, hogy valamennyi egyforma legyen.

14. Ezen általam alapított „gróf Herberstein-Illesházy“-féle alapítvány semmi összefüggésben nincs a régibb alsó-ausztriai gróf Herberstein-alapítvánnyal, szinte szegény nemes leányoknak alapítva, és semmi összeköttetésben egymással, mert az általam alapított intézmény egészen más feltételeket és szabályokat tartalmaz; ezeken jó lelkiismerettel senki sem tehet változást. Megjegyzem, ha a jelvény viselése a mellen, szalagon függve nem engedtetnék meg, úgy azt a baloldalon, az előírott szalagon megerősítve viseljék.

15. Ismétlem még egyszer alázatos kérésemet, hogy minden végrendeletem és a codicillusban foglalt alapítványi intézményemre vonatkozó intézkedésem legalázatosabban kegyes Uralkodónk elé legyen terjesztve, és pedig: hogy alapítványi hölgyeim az általam meghatározott jelvényt mindenkor nyilvánosan viselhessék és hogy ezzel — nemkülönben nemesi származásuk előjogainál fogva — az udvarnál megjelenhessenek és a többi alapítványi hölgyek előjogaiban részesüljenek és magukat „gróf Herberstein-Illesházy“ alapítványi hölgy-

nek nevezzék és aláírják. Ezen kívánságom annál kevésbé ütközhetik nehézségbe, mert csakis nemes szülők- és nagyszülőktől származó jelölt, és amíg ilyenek léteznek, *főnemesi* családból származók tarthatnak ezen alapítványomra igényt, és csak ilyenek hiányában, ami nem oly könnyen következik be, a jó lovag-családokból az általam meghatározott leszármazás szerinti jelölt jöhet be ezen alapítványomba. Én előre is remélem a legmagasabb pártfogás és jóváhagyás elnyerését, miután alapítványom célja 12 erkölcsös, nemes származású hajadon ellátása, és így általában az államra csak hasznos lehet.

16. Ha ezen alapítványom valamely előre nem látott és nem remélt okból nem létesülne, meg fogom ezennel határozni, hogy ezen intézmény helyett, a megjelölt évi járadékok, hagyományok stb. kielégítése után, minden intézkedésem, végre az alapítványi hölgyek végkielégítése után, mint azt végrendeletem, intézményem és ezen codicillusban megjelöltem, mindenekután mostoha öcsém, Deym gróf, kinek felesége Schafgotsch grófnő, legyen általános örökösöm, utána fiutódai. Többi vagyonom örökösévé gróf Windischgrätz Ferenczet, kinek anyja Illésházy grófnő, utódaival együtt következik. Kívánom, hogy aki ezen vagyonomat örökölni fogja, mindenkor nevemet is használja, például: gróf Deym-Herberstein, gróf Windischgrätz-Herberstein, és tegye hozzá egyszerű címeremet, fehér csokor vörös mezőben. Hogyha egyik vagy mindkettő férfiutód nélkül halna meg, akkor feltételes örökösöm gróf Herberstein-Moltke legyen. Hogyha hitelezői ezen végrendeletet megtámadni akarnák, vagy utód nélkül halna meg, fivére Ernő, jelenleg őrnagy,

végre legfiatalabb fivére, János gróf következik, ki ha utód nélkül marad, szabadon rendelkezik vagyónával. Ezen pontban foglalt meghatározások csak akkor érvényesek, hogyha reményem dacára nem valósulna a hölgy-alapítványi intézményem, ezt azonban lehetetlennek tartom. Ha alapítványi intézményem létrejön, ezen pont érvénytelen és megsemmisültnek tekintendő.

17., 18., 19., 20. és 21. pontok *nem* vonatkoznak az alapítványra.

22. Egyáltalán azt kívánom, hogy mindaz, amit alapítványi intézményemben határoztam, úgyszinte akiknek bármit szántam, ez javukra szolgáljon, mint ilyen pontosan be legyen tartva és akaratom alapfeltételének tekintve, amit ezen codicillusban vagy később esetleg másképen határoztam; mert a későbbi szándék nyilvánítása mindenkor megsemmisíti az előbbi, úgy későbbi kijelentésem érvényes; tehát ezen codicillusban foglaltak, ha végrendeletben vagy az alapítványi intézményben írottak ezzel meg nem egyeznének, teljesen érvényes és mindenben követendő. Ami nincs változtatva, vagy másképen magyarázva, vagy előírva, érvényes marad a végrendeletben, az alapítványi intézményben; ha kétely vagy valami körülmény erre nézve felmerülne, mindig az általam megnevezettek javára legyen eldöntve; ugyanez fennáll az alapítványi intézményem szervezésére is mindenben, amit a codicillusban nem változtattam meg.

23. Végrendeletem, alapítványi intézményem és ezen codicillus hiteles másolatban legyen megküldve a magyar helytartó-tanácsnak, mint általam kinevezett főfelügyelőnek, a kétcsaládfőnek a gróf Herberstein és gróf Illésházy családból; a főtisztelendő pozsonyi társas-káptalannak,

mint általam kinevezett kezelőnek. Én reményilem és felkérem a tisztelendő társas-káptalant, mint igazgatót és kezelőt, hogy miután nekik ezen fáradságukért díjazást szántam, a másolatokat díjtalanul lesznek szívesek szközölni és mindenkinek kezéhez juttatni.

Miután ezt az alapítványi hölgyekkel és többi általam megnevezett örökössel is tudatni kell, hogy rendleteim pontos betartása felöl tájékozva legyenek, erre a célra 150 frtot határozok, ezt minden írásbeli végrendeletem, alapítványom, codicillusom és más intézkedésem másolata, pecsété megküldésének költségeire, ami a fennmaradt készpénzből lesz fedezve. Meg vagyok arról győződve, hogy a főtisztelendő társas káptalan, tekintettel arra, hogy mindez jótékony-sághoz tartozik és a szegények ellátását célozza, keresztény kat-holikus szempontból mindent készséggel fog teljesíteni.

24. Ezennel meg akarom állapítani és változtatlanul megerősíteni, hogy alapítványomba csak olyan hajadonok lehetnek felvéve, kik: atya, anya, nagyatya, nagyanya révén *régi nemes* származásúak, csak ezután jöhetnek azok, kik az úgynevezett újabb úri rendből valók, de csak a megnevezett örökös tartományokból. Ha már ilyenek egyáltalán nem léteznének, jöhetnek a jó lovag családból származók, ha szüleik, nagyszüleik ilyenektől származtak, vagy ha már *nem* találkozna *főnemes* származású vagy lovagosztálybeli jelölt, pályázhatnak olyan köznemes leányok, kiknek atyjok révén vannak érdemeik, de akkor is csak a szülők és nagyszülők nemességének igazolásával; de be kell a nevezett tartományból eredő származást is bizonyítani, hogy még nagyatyjok kapta ott a honosságot.

25. Az üresedést hírlapok útján kell kihirdetni és jelöltek a pályázati hirdetés után legkésőbb 2 hónap múlva tartoznak a társas-káptalan és az illető családfőnél jelentkezni, folyamodványukat az előírott okmányokkal mellékelve beküldeni. A Senior tartozik a pályázati hirdetés után 3 hónappal az ajánlatot a társas-káptalan mint kezelőség elé terjeszteni, vagy a kinevezést előmutatni. Legalkalmasabb, ha a jelöltek még üresedés előtt folyamodnak.

26. Az alapítványi tőke befektetése teljes biztosan helyeztessék el; fele legalább zálogként birtokra, csak ott, hol az nincs megterhelve, adósságmentes, hogy meglegyen a kellő biztosíték.

27. Szegény mostoha nővérem, Deym Ludmilla grófnő, mint első alapítványi hölgyem érdekében kivételes intézkedést akarok tenni, hogy mindjárt évi 900 frt fizetéssel legyen az alapítványban és részére csak egy negyedévi levonás eszközöltessék. A többi rendes és számfeletti alapítványi hölgy a végrendeletem és codicillusban foglalt szabályok szerint legyen kezelve.

Ezen codicillusom hitelessége, hogy sajátkezűleg írtam, aláírtam és pecséttemmel ellátam. Úgy legyen!

Kelt Pozsonyban, 1804 június 10-én.

Gróf Herberstein János Tádé s. k.

FÜGGELÉK.

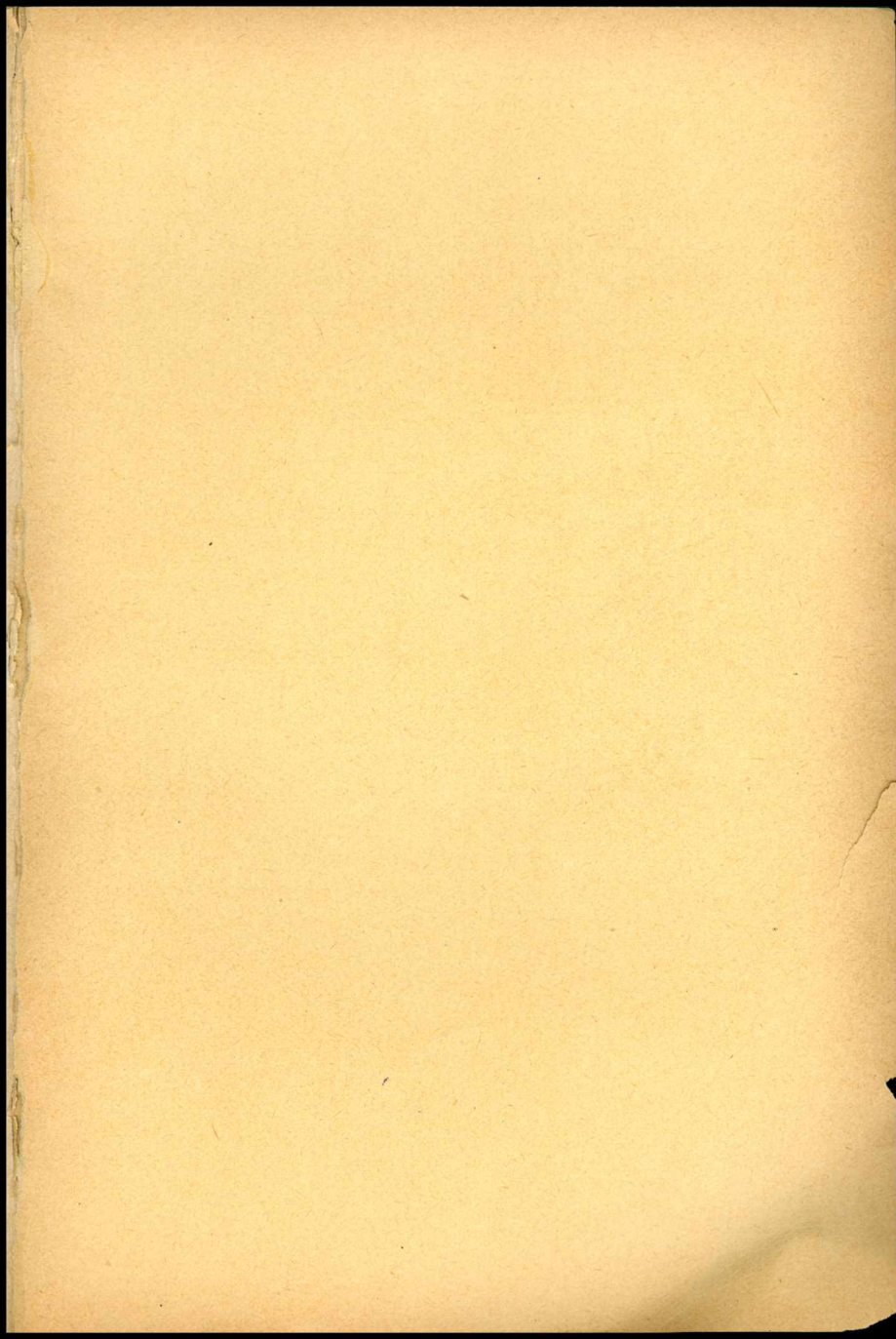
Ezen függelék még néhány ájtatos szándékomat és változásomat tartalmazza:

1. Hogy a családfő által kinevezett alapítványi hölgyek ezen alapítványi fizetésen kívül ne bírjanak 300 frttal több mellékjövedelmet, a többi intézkedésem a codicillus 3. pontja szerint álljon fenn.

2. Időközben mostoha nővérem, Deym Ludmilla grófnő meghalt, minden reá vonatkozó intézkedés megszűnik.

Gróf Herberstein János Tádé s. k.

Knab's pils. fellows, long run the
up at